

Мавзу: Маҳсулотнинг сифат кўрсаткичлари

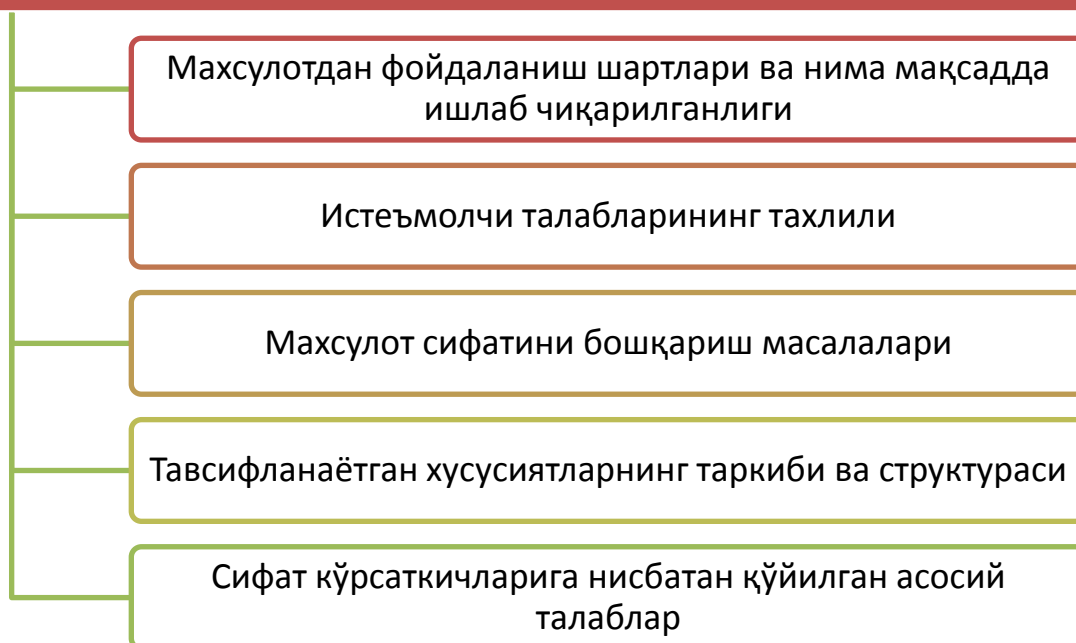
Режа:

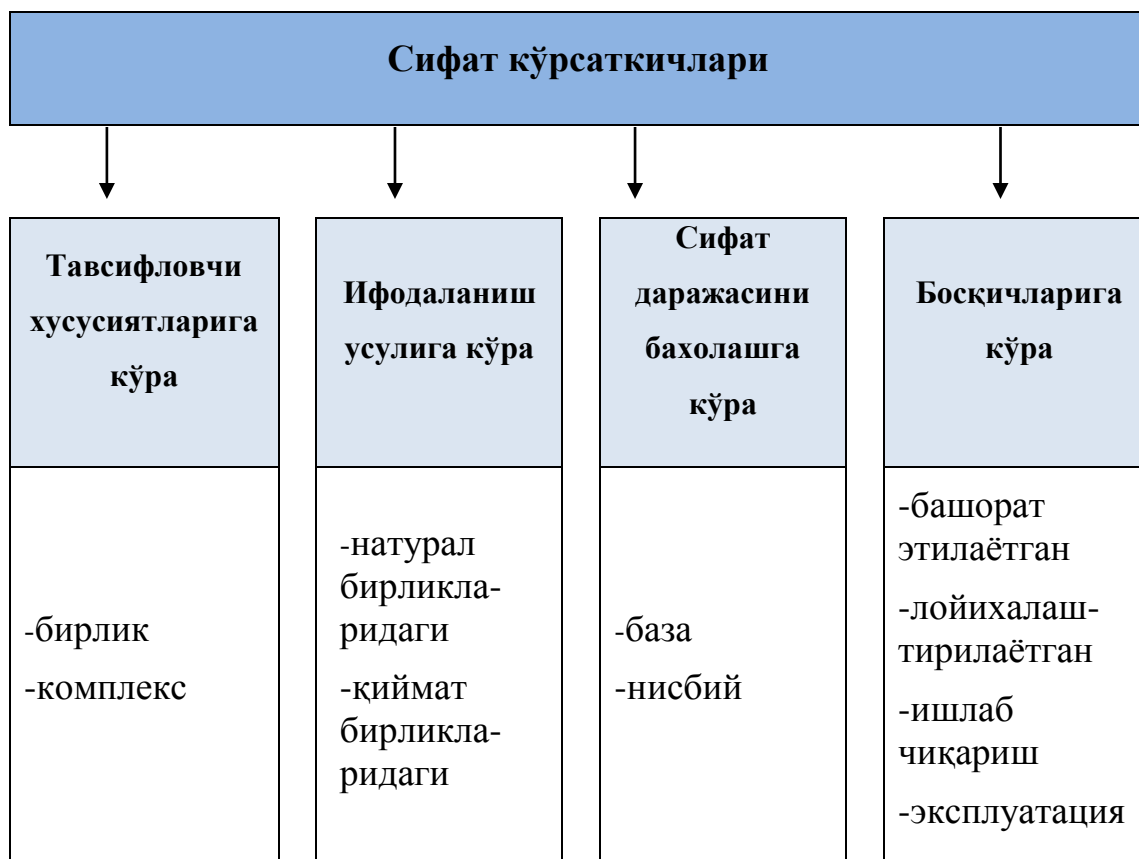
1. Маҳсулот сифати кўрсаткичларининг турлари.
2. Маҳсулотнинг ижтимоий ва функционал кўрсаткичлари.
3. Маҳсулотнинг эргонометрик ва эстетик кўрсаткичлари.

1. Маҳсулот сифати кўрсаткичларининг турлари.

Маҳсулотнинг бир ёки бир неча хосса хусусиятларининг миқдорий тавсифига **сифат кўрсаткичи** дейилади. Сифат кўрсаткичларини танлаш – маҳсулот сифати таркибига кирувчи ва унинг сифати даражасини баҳолашга имкон берувчи маҳсулот хусусиятлари миқдорий тавсифининг номларини аниқлашдир.

Сифат кўрсаткичларининг номларини танлашни асослаб бериш қуйидагиларни ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади:

1-расм. Сифат кўрсаткичларига нисбатан қўйилган асосий талаблар

Халқ истеъмоли товарларининг сифатини назорат қилиш сифатининг ижтимоий, функционал, ишончлилик, эргонометрик, эстетик, экологик, хавфсизлик каби истеъмол кўрсаткичларини ўрганиш заруриятини келтириб чиқаради.

Зарурат туғилса, товарларини сифатини баҳолаш ва таҳлил қилиш истеъмолчиларнинг талабларини ҳам ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади. Ижтимоий кўрсаткичлар махсус кўрсаткичлар гуруҳига киради. Товарлар сифат кўрсаткичлари ва истеъмол хусусиятларига кўра қуйидагича классификацияланади.

1-жадвал. Сифат кўрсаткичлари классификацияси.

Кўрсаткичлар гуруҳлари	Кўрсаткичлар
Ижтимоий моҳиятига кўра	Товарларни ишлаб чиқариши ижтимоий зарурияти, товарнинг оптимал ассортиментига мос келиши, маънавий эскириши
Функционал	Асосий функциясини бажаришининг такомил-ланиши, кўлланишда универсаллиги, ёрдамчи операциялар бажаришининг такомилланиши
Ишончлилиқ	Узоқ муддат таъмирланмасдан ишга яроқли холда, ўз ташқи кўринишини йўқотмаслиги туриши
Эргонометрик	Гигиеник, антропометрик, физиологик, психофизиологик ва психологик
Экологик	Ташқи муҳитни ифлослантирадиган зарарли чиқиндилар бўлиши
Эстетик	Кўзга ташланувчанлик, ташқи тузилишининг рационал бўлиши. Ишлаб чиқаришни бажарилиши-нинг мукамал бўлиши, товар кўринишининг стабиллиги
Истеъмолнинг хавфсизлиги	химоя мосламаларининг ишлаб чиқаришда кўлланилишидаги самарадорлиги

2. Маҳсулотнинг ижтимоий ва функционал кўрсаткичлари.

Ижтимоий кўрсаткичлари.

Ушбу кўрсаткичлар маҳсулотнинг ижтимоий-зарурий эҳтиёжларга жавоб бера олиши ва унинг турли гуруҳ истеъмолчилари учун ижтимоий аҳамиятини тавсифлайди.

Бу кўрсаткичларга товарлар ишлаб чиқаришнинг ижтимоий зарурияти, товарнинг оптимал ассортиментга мос келиши, маънавий эскириш ва бошқа ижтимоий самаралар кўрсаткичлари киради.

Товар ишлаб чиқаришнинг ижтимоий зарурияти кўрсаткичи мана шу товарга нисбатан аҳолининг қондирилмаган талаби хажмининг зарурлигини ифодалайди. Товарга нисбатан қондирилмаган талабнинг зарурлик даражаси аҳолининг мана шу товарларга нисбатан таъминланганлик даражаси билан тавсифланади. Товарнинг ижтимоий адреси ва истеъмол типаж кўрсаткичи махсулотнинг истеъмолчининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда махсус гуруҳ истеъмолчиларини талабларига жавоб бера олишини тавсифлайди. Товарнинг махсус гуруҳ истеъмолчиларининг талабларини қондиришига қараб истеъмол типаж белгиланади. Масалан, оёқ кийимлар типаж бoгча ёшдаги, мактаб ёшдагилар, қиз болалар, ўғил болалар, аёл ёки эркаклар оёқ кийимларига бўлинади.

Товарнинг оптимал ассортиментига мос келиши кўрсаткичи унинг мана шу тур махсулотлари ассортименти системасида фойдаланилиши ишларининг самарадорлигини тавсифлайди.

Маънавий эскириш кўрсаткичи мода йўналишлари ўзгариши, мавсум ўзгариши ёки янги сифатли махсулотнинг яратилиши билан махсулотни маънавий эскиришини кўрсатади.

Ёндош ижтимоий самаралар кўрсаткичлари деб мазкур гуруҳ товарларини оммавий ишлаб чиқариш харидорларнинг товарларни харид қилишларига таъсирини тавсифловчи кўрсаткичларга айтилади. Масалан, мазкур гуруҳ товарларини ишлаб чиқаришганда, бошқа ёндош гуруҳ товарларига нисбатан бўлган талаб кескин ўзгариши мумкин.

Кийимларига нисбатан модаларнинг ўзгариши, кийиниш стилининг ўзгариши бош кийимларга нисбатан бўлган талабни ўзгартириши мумкин.

Функционал кўрсаткичлари.

Махсулот сифатининг функционал кўрсаткичлари уларнинг фойдаланиш мақсадларига мос келиши, моддий, маънавий эҳтиёжларни қондира олиш даражасини тавсифлайди. Бу кўрсаткичлар асосий функцияларининг бажарилишини такомиллаштириш кўрсаткичи, универсаллик кўрсаткичлари ва ёрдамчи операцияларини бажаришни такомиллаштириш кўрсаткичларига бўлинади.

Асосий функцияни бажаришни такомиллаштириш кўрсаткичлари истеъмолнинг фойдали самарасини, махсулотнинг истеъмолчилар томонидан фойдаланилганда маълум эҳтиёжни қондириш даражасини кўрсатади.

Универсаллик кўрсаткичи махсулотнинг ўз ўрнига қараб ишлатилиши билан бир қаторда, кишилар учун фойдали бошқа мақсадларда ҳам ишлатилиши мумкинлигини кўрсатади.

Ёрдамчи функцияларнинг бажарилишини такомиллаштириш кўрсаткичи махсулотни “инсон-махсулот-ташқи муҳит” системасида асосий ва ёрдамчи фаолиятларини бажаришининг ёндош босқичларида: транспортировка, ўрнатиш, таъмирлаш, хизмат кўрсатиш, сақлаш ва бошқа босқичларида махсулотни ўзига хос хусусиятларини кўрсатади.

Ёрдамчи операцияларни бажарилишини такомиллаштириш учун асосий фаолиятининг бажарилишини такомиллаштиришга ҳам таъсир кўрсатади.

Ишончлилик кўрсаткичи махсулотнинг истеъмол ёки эсплуатация вақтида яроқли холда бўлишини кўрсатади. Бунга тўхтамасдан ишлаши, узоққа чидамлилиги, таъмирланувчанлик, сақланувчанлик каби кўрсаткичлар киради.

Тўхтамасдан ишлаш кўрсаткичи махсулотнинг маълум вақт давомида тўхтамасдан ишлатилиши мумкинлигини кўрсатади.

Узоққа чидамлилиқ кўрсаткичи хизмат кўрсатиш муддати давомида узлуксиз ишлаши мумкинлигини кўрсатади.

Таъмирланувчанлиқ кўрсаткичи махсулотнинг реализация қилиш жараёнида баъзи майда камчилигини тузатиш мумкинлигини кўрсатади.

Сақланувчанлиқ кўрсаткичи махсулотни сақлаш ва траспортировка қилиш жараёнида ва ундан кейин хам ўзининг истеъмол қийматини сақлаш хусусияти тушунилади.

3. Махсулотнинг эргонометрик ва эстетик кўрсаткичлари.

Эргонометрик кўрсаткичлар.

Эргонометрик кўрсаткичлар “инсон-махсулот” системасини тавсифлаб, инсониятнинг экологик, физиологик, антропометрик, гигиеник хусусиятларини ҳисобга олади.

Гигеник кўрсаткичлар махсулотни кишиларни меҳнат ва ҳаётий фаолиятининг гигиеник шартларига мос келишини кўрсатади.

Антропометрик кўрсаткичлар махсулот конструкцияси ундан фойдаланилаётган вақтда кишилар танасининг тузилишига мос келишини кўрсатади.

Эстетик кўрсаткичлар.

Эстетик кўрсаткичларга ажралиб турувчанлиқ, ташқи кўринишнинг рационал бўлиши, композициясининг тўлиқ бўлиши, махсулотни ишлаб чиқаришни бажаришнинг мукамал бўлиши, товар кўринишларининг стабил бўлиши каби кўрсаткичлар киради. *Ажралиб турувчанлиқ* махсулотга нисбатан жамиятда шаклланган эстетик дунё қарашларини акс эттиради. Бу кўрсаткич махсулотни бошқа аналогик махсулотни ажралиб туришини, давр талабига, замон талабларига, мода йўналишларига жавоб бериш даражасини кўрсатади.

Ташқи кўринишининг рационал бўлиши махсулотни функционал - конструктив мохиятининг тўғри ифодаланишини махсулотни тайёрлаш ва эксплуатация қилишнинг объектив шароитларига мос келишини тавсифлайди. Ушбу кўрсаткич махсулот ташқи кўринишининг уни ишлатилиш мақсадларига, конструктив ечилишига, тайёрлаш технологияси ва қўлланиладиган материалларнинг ўзига хос хусусиятларига мос келишини кўрсатади.

Композициясини тўлиқлиги махсулот қисмларини органик боғлиқлигини, унинг бошқа ансамблларига ҳам мос келишини кўрсатади. Ушбу кўрсаткичлар махсулотни моделлаштиришда турли ранглари ўзаро алоқада қўллашда, конструкциялаш ишларини бадиий тасвирлашда, тўлиқ композицион ечимга эришишда бадиий воситалардан фойдаланиш самарадорлигини кўрсатади.

Махсулотни ишлаб чиқаришнинг мукамал бўлиши ва товар кўринишининг стабил бўлиши махсулотнинг эстетик жихатдан ташқи кўринишига таъсир кўрсатади ва уни ишлаб чиқаришда ташқи кўринишининг мукамал бўлиши, фирма белгиларининг аниқ бўлиши, информацион материал ва хужжатларнинг тўлиқ бўлиши ва махсулот ташқи кўринишига зарар етмаслиги учун уни ўраш-жойлаш ишларининг яхши йўлга қўйиш даражасини кўрсатади.

Истеъмолнинг хавфсизлиги кўрсаткичи махсулотни эксплуатация ёки истеъмол қилиш, монтаж, хизмат кўрсатиш, таъмирлаш, сақлаш, ортиш ва ташишда кишиларнинг хавфсизлигини таъминловчи хусусиятларини тавсифлайди. Истеъмолнинг хавфсизлиги кўрсаткичига мисол қилиб, кишиларнинг маълум вақт давомида хатарсиз ишлаши эҳтимоли; химоя мосламаларининг ишлатилиши; валтли занжирларнинг электр мустахкамлиги кабиларни келтиришимиз мумкин.

Экологик кўрсаткичлар махсулотни эксплуатация қилишда ёки истеъмолда атроф мухитга зарарли таъсир кўрсатишини ҳисобга олиш табиат мухитига ишлаб чиқариш чиқиндиларнинг тушишини чеклаш, биологик ресурслардан рационал фойдаланиш, уларни сақлаш, атмосферани ифлосланиш даражасини пасайтиришни таъминлаш керак.

Экологик кўрсаткичларга, атроф мухитга ташланаётган захарли чиқиндиларнинг таркиби, махсулотни эксплуатация қилиш ва истеъмолда, ортиш, ташишда, сақлашда захарли газлар чиқишини мисол қилиб келтиришимиз мумкин.

Махсулот сифати даражасини баҳолашда махсулотни тайёрлаш, ишлаб чиқариш ва эксплуатация қилиш ёки истеъмол соҳасидаги фарқларни тавсифловчи иқтисодий кўрсаткичларни эътиборга олиш муҳимдир.

Иқтисодий кўрсаткичлар - бу тажриба намуналарни тайёрлаш ва синовдан ўтказишга кетган харажатлар, махсулот ишлаб чиқариш таннарихи, техник объектларни эксплуатация қилишдаги харажатлар ва бошқалар.

Сифат кўрсаткичлари физикавий кўрсаткичлар сингари ўлчамга эга бўлиши ёки эга бўлмакликлари мумкин. Сифат кўрсаткичларининг миқдорий тавсифи деганда маълум бирликлардаги уларнинг ўлчамлари тушунилади.

Масалан, махсулотни ишлаб чиқаришга кетган меҳнат сарфи махсулот бирлигини ишлаб чиқариш учун сарфланган вақт бўлиб, ишчи-соатларда ифодаланади.

Бунда меҳнат сарфини ишчи-кунларда ифодалаш билан махсулотнинг меҳнат сарфи ўзгариб қолмайди. Худди шунга ўхшаб

махсулот таннархи ёки бахоси каби иқтисодий кўрсаткичларни сўмларда ёки бошқа бирликларда ифодаланиши унинг қийматини ўзгартирмайди.

Физик миқдорлар сингари сифат кўрсаткичларининг миқдори ҳам абсолют ва нисбий миқдорлар орқали ифодаланиши мумкин. Физик миқдорларнинг абсолют қиймати хар доим ўлчамга эга бўлади, нисбий миқдорлар эса ўлчамсиздир. Махсулот сифатининг абсолют кўрсаткичлари ўлчамга эга бўлишлари ёки ўлчамсиз бўлишлари мумкин, нисбий кўрсаткичлар эса доим ўлчамсиздир.